

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: HE 13/2024 vp

Johdanto

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi työttömyysturvalakia, työttömyysturvalain muuttamisesta annettua lakia, työvoimapalveluiden järjestämisestä annettua lakia, julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettua lakia sekä työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta annettua lakia. Muutokset koskisivat ansiopäivärahan määrää, palkansaajan työssäoloehdon kertymistä sekä kuntien velvollisuutta järjestää kuntoutus-, koulutus- tai työntekomahdollisuus eräille työttömille työnhakijoille.

Pelastakaa Lapset ry:n lausunto**Ansiopäivärahan määrän alentaminen**

Hallituksen esityksessä ansiopäivärahan tasoa esitetään porrastettavaksi niin, että ansiopäiväraha alenisi työttömyyden pitkittyessä. Ansiopäivärahan määrä säilyisi nykyisen suuruisena enimmäisajan 300, 400 tai 500 päivää ensimmäisten 40 työttömyyspäivän ajalta. Tämän jälkeen ensimmäinen porrastus ansiopäivärahaan tarkoittaisi 20 prosentin alennusta. Alennettua ansiopäivärahaa maksettaisiin, kunnes ansiopäivärahaa olisi maksettu yhteensä 170 työttömyyspäivältä. Jos ansiopäivärahaa maksetaan vielä tämän jälkeen, alenisi ansiopäiväraha 25 prosenttia alkuperäisestä määrästä.

Euromääräisesti porrastukset tarkoittaisivat 20 prosentin porrastuksen osalta keskimääräiseen täyteen päivärahaan noin 14 euron eli noin 300 euron alennusta kuukaudessa ja 25 prosentin osalta noin 15,5 euron eli noin 330 euron kuukausikohtaista alennusta. Pelastakaa Lapset ry katsoo ansionpäivärahan portaittaisen alentamisen osuvan merkittävästi niihin perheisiin, joissa vanhemmat tai vanhempi ovat pitkäaikaistyöttömiä, vaikuttaen negatiivisesti lasten hyvinvointiin.

Esityksessä todetaan lapsiperheköyhyyden eri mittarien yhdistyvän usein vanhempien vajaatyöllisyyteen ja että vanhempien työllisyyttä tukemalla voidaan vähentää lapsiperheköyhyyttä. Tässä näkemyksessä ei huomioida sitä tosiasiaa, että köyhyyttä ilmenee lapsiperheissä usein työssäkäynnistä huolimatta ja että lähes puolet köyhien lapsiperheiden huoltajista on työssäkäyviä. (<https://www.julkari.fi/handle/10024/131589>)

Esitettyjen arvioiden mukaan muutos kasvattaisi työllisyyttä 12 800 henkilöllä. Samalla muutos kuitenkin lisäisi asumistuen ja toimeentulotuen saantia pitkittyneesti ansiopäivärahaa saavilla. Karkea arvio täydentävien etuuksien saannin lisääntymisestä on noin 10 prosenttia suhteessa työttömyysetuussäästöön, kasvattaen täydentävien etuuksien saantia noin 24 miljoonaa euroa. Kun työttömyysturvan lisäksi heikennetään samanaikaisesti muutakin sosiaaliturvaa, on vaarana, että vaikutukset osuvat samoihin henkilöihin.

SOSTE ry:n (2023) tuoreimpien laskelmien mukaan indeksijäädytykset ja työttömyysturvan ja asumistuen heikennykset lisäävät köyhyyttä vuonna 2024 noin 68 000 henkilöllä, joista 16 700 on lapsia. Ensisijaisten etuuksien leikkaukset kasvattavat toimeentulotuen saajien määrää 65 000

Pelastakaa Lapset

henkilöllä, vaikka juuri toimeentulotuki on luonteeltaan byrokraattinen ja siihen liittyy kannustinloukkuja. (<https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>) Myös THL (2023) on todennut sosiaaliturvaan kohdistettavien toimien lisäävän pienituloisuutta merkittävästi ja lisäävän eriarvoisuutta eri väestöryhmien välillä (https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147877/URN_ISBN_978-952-408-229-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Esityksessä todetaan ansiopäivärahan porrastuksilla ja muilla työttömyysturvaan kohdistuvilla muutoksilla olevan vaikutuksia sairausvakuutuslain mukaisiin vanhempainpäivärahoihin ja sairauspäivärahoihin sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain mukaiseen kuntoutusrahaan.

Lapsiperheiden kannalta esimerkiksi vanhempainpäivärahoihin kohdistuva muutos on keskeinen, ja se vaikuttaisi esityksen perusteella noin 9 prosenttiin miehistä ja 13 prosenttiin naisista. Kuukausittainen vaikutus tarkoittaa miehillä vajaata 100 euroa ja naisilla vajaata 120 euroa kuukaudessa. Tämän suuruinen rahallinen vaikutus voi olla merkittävä perheiden toimeentulolle ja selviytymiselle.

Muutosten vaikutusten arviointi

Pelastakaa Lapset ry pitää tärkeänä, että esityksessä on pyritty huomioimaan ehdotettujen muutoksien samanaikaisia vaikutuksia. Tärkeää on myös se, että esityksessä on käsitelty lapsiin ja nuoriin kohdistuvia vaikutuksia ja huomioitu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöjä, esimerkiksi lapsen oikeus sosiaaliturvaan (art. 26). Kiitämme, että aiemmin annettu lausuntopalaute on otettu huomioon ja esityksessä todetaan saadun lausuntopalautteen perusteella täydennetyn esityksen vaikutusarvioita.

Suurimmat yhteisvaikutukset kohdistuvat esityksen mukaan 18–24-vuotiaisiin ja 25–34-vuotiaisiin. Väestöryhmittäisessä yhteisvaikutusten tarkastelussa suurimmat tulonmenetykset kohdentuvat työikäisten yhden hengen talouksiin ja yksinhuoltajiin. Yksinhuoltatalouksien huomattavan korkea köyhyysriski on jo nykyisellään huolestuttava eikä muutoksia, jotka heikentäisivät tilannetta entisestään, voida pitää hyväksyttävänä.

Esimerkiksi Tilastokeskuksen vuoden 2022 luvut kertovat yhden huoltajan lapsiperheiden kotitalouksissa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien henkilöiden osuuden olevan selvästi suurempi, 29,7 prosenttia, kuin muissa lapsiperheissä, joissa lukema on 9 prosenttia (<https://www.stat.fi/julkaisu/cltcqq5wij6tw07w2y9ejc3x5>).

Vaikka esityksessä todetaan, että yksinhuoltajilla täydentävät etuudet ja lapsiperhe-etuudet muodostavat suuremman osan kotitalouden käytettävissä olevista tuloista ja pehmentävät porrastuksen vaikutusta käytettävissä oleviin tuloihin, Pelastakaa Lapset ry katsoo, ettei esityksessä mainitut vaikutukset kompensoi riittävästi yksinhuoltajien tilannetta, jota esitys heikentää merkittävästi. Näihin pehmentäviin vaikutuksiin voidaan lukea myös lapsilisiin tehdyt korotukset, jotka esityksessäkin mainitaan.

Pelastakaa Lapset

Pelastakaa Lapset ry pitää huolestuttavana, että lisääntyvä työmarkkinatuen saaminen ansiopäivärahan sijasta heikentäisi esityksen mukaan työttömien työnhakijoiden kykyä vastata työttömyysetuudella perustuslain 19 §:n 4 momentissa tarkoitetun asumisen kustannuksista ja perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetusta lapsen huollosta. Tämä voi joidenkin henkilöiden kohdalla tarkoittaa lisääntyvän toimeentulotuen ja asumistuen saantia.

Huolta aiheuttavat myös peruspäivärahan indeksitarkastusten jäädytykset vuosille 2024–2027. Mikäli indeksijäädytys toteutuu enimmäismääräisenä, on peruspäivärahan ostovoima esityksen mukaan 10,2 prosenttia pienempi vuonna 2027 kuin mitä se oli vuonna 2023. Indeksijäädytyksen vuoksi ansiopäivärahan vähimmäistaso ei myöskään nousisi vuosina 2024–2027 yleisen hintatason mukana.

Tämä on lapsiperheiden näkökulmasta huolestuttavaa, sillä jo nyt perheissä tasapainotellaan hintojen nousun ja elinkustannusten paineessa. Monessa perheessä menoja on jouduttu supistamaan esimerkiksi lasten harrastuksista ja vapaa-ajan menoista, jopa ruoasta. Kyse on lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta merkityksellisistä asioista. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (art. 31) velvoittaa sopimusvaltioita huolehtimaan lapsen oikeudesta virkistystoimintaan, vapaa-aikaan ja osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

Vaikka vaikutusarviointeja on tehty, ei niitä ole huomioitu tarpeeksi lakiesitystä ohjaavana. Esityksen lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset ovat mittavat. Hallituksen esityksessä ansiopäivärahan porrastuksen arvioidaan vaikuttavan poikkileikkaustilanteessa noin 20 000 kotitalouteen, joissa on lapsia. Näissä tapauksissa lapsiperheen työttömyysetuus pieninisi 20 tai 25 prosenttia suhteessa nykytilaan. Suhteessa koko kohderyhmään lapsiperheiden osuus on noin 27 prosenttia.

Kuten aiemmassa lausunnossamme (<https://www.pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/lausunto-hallituksen-esityksesta-laiksi-tyottomyyturvalain-muuttamiseen/?#/search=&contentType=POST&categories=lausunnot-ja-kannanotot&themeCategories=>), katsomme porrastuksen olevan kokoluokaltaan merkittävä ja heikentävän lapsiperheiden toimeentuloa ja perheenjäsenten hyvinvointia. Peräänkuulutammekin tämän ja muiden hallituksen esitysten etukäteen tehtävien lapsivaikutusten ja yhteisvaikutusten arviointien välttämättömyyttä. Tässä on ollut selkeitä puutteita. Lapsivaikutusten arvioinnit tulee tehdä erityisen huolellisesti ja systemaattisesti kaikissa sosiaaliturvaa koskevissa sopeuttamistoimissa. Sosiaaliturvan uudistamisen pitkäjänteisestä jatkumisesta on huolehdittava ja kehittämisen lähtökohtana on pidettävä lapsilähtöisten toimien ja lapsen edun ensisijaisuutta.

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) muistiossa (2023) on tarkasteltu hallituksen vuodelle 2024 esittämien sosiaaliturva- ja veromuutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksien tuloihin. Muistion mukaan muutokset kasvattavat tuloeroja ja lasten pienituloisuusastetta. Tällainen kehityssuunta on erittäin huolestuttava ja lapsen oikeuksia rikkova. Suunta on myös varsin lyhytnäköinen, sillä pienituloisuuden negatiiviset vaikutukset hyvinvointiin heijastuvat myös lisääntyneeseen palveluiden tarpeeseen.

Suunnitelmat ovat räikeässä ristiriidassa muun muassa YK:n lapsen oikeuksien komitean kesäkuussa 2023 antamien suositusten kanssa, joissa Suomen valtiota suositettiin välttämään sosiaaliturvan leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa oleviin lapsiin ([CRC/C/FIN/CO/5-6 \(um.fi\)](https://www.unhcr.org/refugees/5-6)). Suomi on myös saanut Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta huomautuksen sosiaaliturvan liian alhaisesta tasosta

Pelastakaa Lapset

(<https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/sosiaalisten-oikeuksien-komitealta-ratkaisu-suomen-sosiaaliturvan-tasosta>). Lisäksi Suomi on asettanut tavoitteeksi vähentää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Näistä henkilöistä kolmasosan tulisi olla lapsia. Toimet, joilla vähentämisen sijaan tosiasiallisesti tullaan lisäämään köyhyydessä elävien määrää asettavat Suomen köyhyyden vähentämisen tavoitteen kyseenalaiseen valoon.

Esityksessä todetaan, että rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia ja lainsäädännön tavoitteiden oikeassa suhteessa käytettyihin keinoihin. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on toisin sanoen sallittu ainoastaan, jos tavoitetta ei voida saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin.

Pelastakaa Lapset ry huomauttaa, että hallituksen esitys työttömyysturvalain muuttamisesta yhdessä muiden hallituksen muutosesitysten kanssa ovat lapsiperheille haitallisia ja ne uhkaavat lisätä eriarvoisuutta ja ylisukupolvi köyhyyttä ja huono-osaisuutta. Köyhyydellä on monia pitkäkestoisia vaikutuksia ihmisen elämässä, mikä tekee muutoksista erityisen haitallisia lasten näkökulmasta.

Toteamus suhteellisuusvaatimuksesta on kyseenalainen, kun huomioidaan leikkausten kumuloituvat vaikutukset. Julkisen talouden tasapainottamiseksi on oltava muitakin keinoja, kuin heikommassa asemassa olevilta lapsilta ja lapsiperheiltä leikkaaminen. Näitä muita keinoja on selvitettävä ja arvioitava, jotta suhteellisuusvaatimusta voidaan todella käyttää perusteluna.

Luopuminen eräistä työssäoloehdosta ja ansiopäivärahan määrää koskevista muutoksista

Katsomme työssäoloehdon pidentämisen 12 kuukauteen heikentävän työllistymistä erityisesti naisvaltaisilla ja matalapalkkaisilla aloilla. Suunnitelma vaarantaa osa-aikaisen tai määräaikaisen ja epätyypillisen työsuhteen tuomaa pitkäaikaista taloudellista vakautta.

Esitys uhkaa sellaisten alojen, kuten varhaiskasvatuksen ja koulujen, työsuhteita, jotka ovat tyypillisesti lukukauden/lukuvuoden mittaisia. Tällöin pidennetty työssäoloehto ei täyty, mikä estää ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saannin työttömyyden aikana. Tämä puolestaan heikentää perheiden taloudellista varmuutta ja toimeentulon vakautta. Työllistyminen tämän kaltaisilla aloilla tuskin lisääntyy, jos työssäoloehdosta pidennetään, koska työolosuhteet (esim. lukuvuosi) sanelevat lyhyemmät työsuhteet.

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedonannossa (<https://stm.fi/usein-kysyttya-tyossaoloehdon-muutoksista>) käy ilmi, että muutos osuu erityisesti pätäkätöitä tekeviin yksilöihin, joilla ansiopäiväraha laskee 1,9 prosentin sijaan 6 prosenttia. Muutos osuu erityisesti työmarkkinoilla haavoittuvassa asemassa oleviin, joihin myös moni pienituloinen lapsiperhe kuuluu.

Uudistuksessa on tarkoitus sulkea palkkatuettu työ lähes kokonaan ulos työssäoloehdon täyttymisestä, mikä itsessään heikentää erityisesti pitkäaikaistyöttömien tilannetta työllistymisen ja ansiosidonnaisen päivärahan kerryttämisessä. Tällä muutoksella on selkeät vaikutukset perheissä, joissa esiintyy pitkäaikaistyöttömyyttä ja se heikentää heidän taloudellisia mahdollisuuksiansa ja lisää lapsiköyhyyden riskiä.

Pelastakaa Lapset

Lopuksi haluamme korostaa, että Suomea sitoo YK:n lapsen oikeuksien sopimus, johon on muun muassa kirjattu velvollisuus huomioida lapsen etu ja taata lapsille riittävä elintaso ja sosiaaliturva (<https://lapsiasia.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus>). Leikkaaminen lapsen vanhemman työttömyysturvasta tulee arvioida YK:n lapsen oikeuksien sopimusta noudattaen. Tärkeää on myös huomioida YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit erityisesti lapsen edun ensisijaisuudesta ([CRC C GC 14 julkaisu.pdf \(lapsiasia.fi\)](https://lapsiasia.fi/CRC_C_GC_14_julkaisu.pdf)) sekä julkisesta budjetoinnista ([CRC C GC 19 julkaisu.pdf \(lapsiasia.fi\)](https://lapsiasia.fi/CRC_C_GC_19_julkaisu.pdf)) ja suhtautua vakavuudella niissä esitettyihin kirjauksiin esimerkiksi haavoittuvassa asemassa, kuten köyhyydessä elävien, lasten tilanteiden arvioimisesta.

On muistettava, että pienituloisten perheiden lapsilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa perheensä toimeentuloon ja työllistymiseen. Heillä on kuitenkin oikeus riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan perheessään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen nojalla, johon valtio ja päätöksentekijät ovat sitoutuneet. Lapsiin vaikuttavissa päätöksissä on huomioitava kansallisen Lapsistrategian (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162864>) ja siihen sisältyvän EU-tasoisien Lapsitakuun (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164025>) sitoumus lapsen edun ensisijaisuudesta kaikessa päätöksenteossa ja eriarvoisuuden vähentämisessä.

Lisätietoja:

Aino Sarkia

Erityisasiantuntija, lapsiperheköyhyys

aino.sarkia@pelastakaalapset.fi +358 50 575 0289

Pelastakaa Lapset ry - Rädda Barnen
Koskelantie 38, PL 95, 00601 Helsinki
puh. +358 10 843 5000
info@pelastakaalapset.fi

pelastakaalapset.fi